

Szafari Csehországban

A VADÁLLATOK VILÁGHÍRŰ TENYÉSZETE

AKI OLVASTA JOSEF VÁGNER ÉS NADA SCHNEIDEROVÁ KÖNYVEIT AZ AFRIKAI VADBEFOGÁS REJTELMEIRŐL, ANNAK GYEREKKORI ÁLMA, HOGY ELJUSSON A CSEH SZERZŐ ÁLTAL AZ ÁLTAL BENÉPESÍTETT, DE AZÓTA IS KEVÉSSÉ ISMERT SZAFARIPARKBA, DVUR KRALOVÉBA. „VIGYETEK NAGY OBJEKTÍVET ÉS TÁVCSÖVET, MERT A KIFUTÓK AKKORÁK, HOGY ANÉLKÜL NEM LÁTJÁTOK AZ ÁLLATOKAT” – BIZTATNAK A PARKBAN JÁRT BARÁ-TAINK. ÍGY HÁT ÚTRA KELÜNK, ÉS PÁR ÓRÁS AUTÓKÁZÁS UTÁN MEG-ÉRKEZÜNK AZ ÉSZAK-CSEH DOMB-VIDÉK KÖZÖTT MEGBŰVÓ, IMMÁR EURÓPA HÍRŰ LÁTVÁNYOSSÁGHOZ

A Dvur Kralove-i Állatkert története a XX. század elején kezdődött. A magán-gyűjtemény alapítója *Richard Neumann* gyártulajdonos volt, de a II. világháborút követő államosítás után csupán egy kis természet tudományi bemutató és a szűk ketrecekben raboskodó európai vadak maradtak meg. A fellendülést az 1960-as évek közepétől számíthatjuk, amikor az akkori igazgató, Josef Vágner fejéből kipattant az ötlet, hogy a szocializmus útján haladó kelet-afrikai országokból származó állatokkal megalapítja egy hamisítatlan afrikai szafari és egy tenyészet alapját. Nyolc expedíció keretében, Kenyában, Ugandában, Botswanában és Nyugat-Afrikában fogtak be élő állatokat, illetve végeztek kutatómunkát Zambia, Tanzánia és Szudán területén. A kalandos utakról két könyv is készült, amelyek magyarul *Szafari a Kilimandzsáró alatt* és *Az oroszlán nem az állatok királya* címmel, a Gondolat Könyvkiadó jóvoltából jelentek meg. A behozott kb. kétezer állatot elsősorban tenyésztésre

szánták, majd ennek sikere révén a keleti blokk országainak állatkertjeit is ellátták afrikai patásokkal. Kereskedelmük mára az egész világra kiterjedt, de az állatkert a veszélyeztetett fajok megőrzését elősegítő programokban is aktív szerepet vállal.

Az okapira sokat vártak

Az igazgatóságnak is otthont adó reneszánsz kastély az állatkert közepén magasodik. Vendégszobájából indulva hagyományos

állatkert képe fogad bennünket, ám ahogy egyre jobban távolodunk, úgy nő a kifutók mérete, és a benne tartott egyedek száma is. A főbejárat felől érkező látogatókat a világ talán legnagyobb szurikátakifutója (*Suricata suricata*) fogadja, de beszéljünk inkább a ritka fajokról és a sikeres tenyészedményekről!

Jelenleg az **okapik** (*Okapia johnstoni*) jelentik az egyik legnagyobb érdekességet a különleges állatok közül. Tartásuk elég

összetett feladat, emiatt a tenyésztési program koordinátorai már az állatok érkezése előtt rengeteg feltételhez kötik bemutatásukat. A kralovei állatkert hét év várakozás után, Közép-Európában elsőként mutathatja be a zsiráfok erdei rokonát, amelynek teljes vadon élő állományát kb. 11000 példányra becsülik. A pár éve itt élő két hím életének minden mozzanatát videón rögzítik, súlyukat naponta mérik, ürüléküket rendszeresen vizsgálják. Mivel eredeti élőhelyükön elsősorban lombbal táplálkoznak, ezért itt is magasra akasztott, frissen vágott lombot kapnak.

Már Vágner igazgató is próbálkozott a ritka állatok beszerzésével, pontosabban befogásával, de az akkor Zaire Köztársaság (ma: Kongói Demokratikus Köztársaság) kormánya csak bongókra adott engedélyt. Ezeket azóta is sikeresen tartják, jelenleg a ritkábbik alfajt, a **hegyi bongót** (*Tragelaphus eurycerus isaaci*) láthatjuk. Eme erdei antilopok jól szaporodó csapata az okapik közelében, a **törpe vízilovak** (*Hexaprotodon liberiensis*) mellett kapott helyet. Nyugat-Afrika erdeinek vízilovaiból, a világon egyedülálló módon, több tenyészpárt is láthatunk itt. 1972-ben még vadon befogott törpe vízilovakat hoztak Afrikából, de az itt született 22 borjú is mutatja, hogy fogságban történő szaporításuk nem lehetetlen.

Szép a nagymacska-gyűjtemény is. A szinte mindenhol látható **oroszlánokon** (*Panthera leo*) és **szibériai tigriseken** (*P. tigris altaica*) kívül jól szaporodnak a **perzsa leopárdok** (*P. pardus saxicolor*) és a **gepárdok** (*Acinonyx jubatus*) is. A tenyésztés alapját még a Namíbiában befogott 16 példány

adta; az ezekből összeállított tenyészpárok a közönség elől elzártnak, nagy, füves kifutókban élnek, míg a nagyragadozó-ház tágas kifutójában a mindig élénk növényeket csodálhatjuk meg. De Kralovében nemcsak egzotikus nagymacskák megmentésével foglalkoznak. A 80-as években itt helyezték karanténba a Szlovákiában befogott és később a cseh Sumava-hegységben visszavadtított **kárpáti hiúzokat** (*Lynx lynx*) is.

A legnagyobb zebra-ménés

Az állatkert igazából két részből, a hagyományos bemutatóból és a szafariparkból áll. A nyitott szafaribusznál mindig hosszú sor kígyózik, a 27 hektáros kifutóban tett húszperces utazás során 20-25 afrikai patást és számos más állatot láthatunk.

A hagyományos részben is csupán szárazarók választ el bennünket a patások világhírű gyűjteményétől, amely vetekszik a Berlini Állatkert (Tierpark Berlin) hasonló bemutatójával. Valóban Európa talán legszebb állatkertjében járunk, ahol tucatjával születnek az olyan ritkaságok, mint a **dama-gazella** (*Gazella dama*), a **Káma-tehénantilop** (*Alcelaphus buselaphus caama*), a **Phillips-lantszaruantilop** (*Damaliscus pygargus phillipsi*), a **hegyi nádiantilop**

(*Redunca fulvorufula*), a **mendszantilop** (*Addax nasomaculatus*), a **kardszarvú nyársantilop** (*Oryx dammah*) és az **arab nyársantilop** (*Oryx leucoryx*). A rokon fajnak számító **déli nyársantilop** (*Oryx gazella gazella*) állományá annyira megritkult, hogy már csak a dél-afrikai Kgalagadi Nemzeti Parkban él egy kisebb csapata, de Kralovében 1971 óta több mint 150 borjú látta meg a napvilágot. Hasonló eredményeket értek el a **fokföldi kafferbivaly**

(*Syncerus caffer caffer*) tenyésztésében is. Ez utóbbiból 1990 óta közel 60 példányt szállítottak vissza eredeti élőhelyére, Dél-Afrikába.

A zebráknak szinte minden alfaját megcsodálhatjuk, az itt élő 90 példány a legnagyobb állatkerti állomány a világon. Külön érdekesség a sörénytelen **alföldizebra**

(*Equus guagga borensis*), amely csikozottságban a **Grant-zebrához** (*Equus burchelli boehmi*) hasonlít, de alfaji státuszát többek között annak köszönheti, hogy a zebrák között egyedülálló módon a kifejlett csődörök sörénye teljesen eltűnik. Zsiráfokból két alfajt mutatnak be. A **Rotschild-zsiráf** (*Giraffa camelopardalis rothschildi*) Ugandában és Kenyában élő állománya alig 150-re zsugorodott, szerencsére itt jól szaporodik. A Kralovében született 137 kis zsiráfból bőven jutott a cseh állatkertekbe, az országban élő 60 példány a legnagyobb fogságban élő állományt képviseli. Hasonló sikereket értek el az 1969 óta bemutatott **recés zsiráfok** (*Giraffa camelopardalis reticulata*) esetében is.

A legritkább orrszarvú

Az állatkert igazi hírnevét orrszarvútenyésztetének köszönheti. A vastagbőrűek eme képviselőiből is Afrikában fogták be első példányaikat, s jelenleg a világ legnagyobb és méltán legértékesebb orrszarvúállományát mondhatják a magukénak. Mint

Vágner könyvében is olvashatjuk, az 1975-ben Szudánban, a Nílus felső folyása menti mocsarakban befogott szélesszájú orrszarvúak kalandos úton, teherautókon és hajón mintegy 22000 kilométert megtéve érkeztek az állatkertbe. Jelenleg három fajt mutatnak be: az **indiai orrszarvúból** (*Rhinoceros unicornis*) csupán két példányt, de a **keskenyszájú orrszarvú** (*Diceros bicornis*) négy alfajából a délit (*D. b. minor*) és a keletit (*D. b. michaeli*) is tartják. Igazi sikereket ez utóbbi alfaj szaporításában

értek el. Az állatkertekben ma tartott alig 200 példányból 13 itt, Kralovéban él, és az 1977 óta itt született 30 borjú között akadt ötödik generációs fogságban élő állat is. Habár hivatalosan még négy alfajt tartanak nyilván, a **nyugat-afrikai** (*D. b. longipes*) utolsó tíz ismert példánya 2006 nyarára teljesen eltűnt.

A **szélesszájú orrszarvúnak** (*Ceratotherium simum*) két alfaja létezik. A déli alfaj (*C. s. simum*) állománya a hatásos védelemnek köszönhetően alig tucatnyi pél-

dányról száz év alatt több ezresre szaporodott, de az északi (*C. s. cottoni*) élőhelye annyira beszűkülött, hogy napjainkban egyedül a polgárháború sújtotta Kongói Demokratikus Köztársaságban található Garamba Nemzeti Parkban él még pár kósza példánya. Eltűnésének története tipikus: 1960-ban még több mint 2000 állat élt vadon, de az állomány alig tíz év leforgása alatt harmadára, majd a 80-as évek elején 11 példányra csökkent. Az állatvédők csupán ekkor kaptak észbe, és

szigorú felügyelet mellett az állományt sikeresen felszaporították 30 egyedre. Sajnos az orvadászok és a kenőpénz erősebbnek bizonyult. Felmérések szerint pár éve még 20-30 egyed élt a védett területen, de ezt az állományt a polgárháború négyre csökkentette, így gyakorlatilag vadon kipusztultnak tekinthető. Érdekes párhuzam, hogy az orrszarvúak vadon élő állományát Afrikában a civilháborúk pénzéhes gerillái lövöldözik, leggyakrabban az orosz, de az egykori Csehszlovákiában is gyártott, és Afrika legszegényebb országaiba eladott Kalasnyikov (AK-47-es) géppisztollyal. Az utolsó példányok biztonságos helyre szállítására egyelőre nincs remény.

Az évezred reménysége

Az északi szélesszájú orrszarvú első ránézésre nem sokban különbözik déli rokonától, csupán hosszabb tülke és elkülönült elterjedése miatt vált önálló alfajjává. A tudósok megállapításai szerint már genetikailag is különböznek, illetve az elsivatagosodás útjára lépő területen élő állat füleit a tevékhez hasonlóan dúsabb szőrzet védi a portól. Ebből az alfajból fogságban csupán 8 állat található, 2 hím és 4 nőstény itt, és egy pár a san diego-i Wild Animal Parkban. A Vágner és csapata által az 1970-es években Szudánban befogott hat példány (2 hím, 4 nőstény) sokáig nem szaporodott, az első sikert egy Ugandában befogott nősténytől (*Nasima*), 1980-ban könyvelhették el. *Nasima* további két borjúnak

adott életet, amit egy vetélés követett. Legutóbb, 11 éves szünet után, az utolsó borjú, az 1989-ben született *Nájin* ellett. A 2000-ben született kis nőstény a *Fatu* nevet kapta, s mindenki az új évezred reménységeként tartja számon. Annak érdekében, hogy a teljes állomány ne egy helyen éljen, három vadon befogott példányt kihelyeztek a san diego-i Wild Animal Park-ba, ahova később még egy hím érkezett a khartoumi (Szudán) állatkertből. Mivel jelenleg ez az egyetlen (de már túl idős) hím, amely nem áll rokonságban a többi fogságban élő példánnyal, ezért elég nagy a beltenyészet veszélye. San Diegoban már csak két példány él, szaporodásukra nincs remény.

Az alfaj és a többi kipusztulással fenyegetett orrszarvú megmentésére új reményt ébresztett a Budapesti Állatkertben sikerrel végrehajtott mesterséges termékenyítéssorozat. Mint az köztudott, ennek eredményeképpen a Budapesten született *Layla* az első életben maradt, mesterséges termékenyítéssel fogant borjú. Anyja, *Lulu* jelenleg is várandós. Ebből a déli alfajból kb. 800 állatkeretekben és farmokon, egyes helyeken bérvadászok által lőhető, kiiregedett hímekeket is tartanak. Kralovében is sikeresen szaporítják, de a nagytestű vastagbőrűek tenyésztése során sajnos előfordulnak nemvárt események is. Épp látogatásunk idején, születés előtt kb. egy hónappal vetélt el az egyik nőstény keskenyszájú orrszarvú.

A kralovei északi szélesszájú orrszarvúak mesterséges termékenyítése eddig nem járt sikerrel. Az alfaj túlélési esélyeit illetően sokan elég szkeptikusak, hiszen a fogságban megerősödő állomány jó dolog, de ez esetben újabb problémákat vet fel. Hova telepítsék vissza ezeket az állatokat, ha eredeti élőhelyükön polgárháború dúl, így biztonságuk nem garantált? Egyetlen lehetőségként a politikailag stabilabb, hasonló környezeti adottságú országok, például Dél-afrikai Köztársaság és Ausztrália jöhetnek majd szóba. De erre még évtizedeket várni kell...

Írta és fényképezte: Buzás Balázs

A cikk elkészítéséhez a budapesti állatkertből Dr. Sós Endre, a Dvur Kralove-i Állatkert részéről Ireneusz Dabrowski és Tomas Hajnys nyújtott sok segítséget, amit ezúton is köszönünk.

További információ: zoodk.cz – Zoo Dvur Kralove
rhinoresourcecenter.com – Rhino Resource Center
rhinokeeperassociation.org – International Rhino Keeper Association

Buzás Balázs szerzőnk további képei és lapunkban megjelent írásai az alábbi angol nyelvű honlapon találhatóak.

balazsbuzas.com